

(i) Printed Pages : 8]

Roll No. ....

(ii) Questions : 9+9+9]

Sub. Code :

2	6	7	9
---	---	---	---

Exam. Code :

0	3	1	0
---	---	---	---

Master of Arts 4th Semester Examination

1047

ECONOMICS

[Opt. (i) : Economics of Agriculture-II]

(In All Mediums)

Paper : MAECO-403 & 404

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

English Medium

Note :- Attempt *five* questions in all including Question No. 1 which is compulsory and selecting *one* question from each Unit.

1. Write short notes on any *ten* of the following in

25-30 words :

- (i) Two financial characteristics of agriculture.
- (ii) Meaning of Agri-business.
- (iii) Define Marketing efficiency.
- (iv) Market Margins.

- (v) What do you mean by Commodity Option Market ?
- (vi) Define vertical market relationships in agricultural marketing.
- (vii) Define food insecurity.
- (viii) Differentiate between price and income instability.
- (ix) Strategy for agricultural development during XIIth plan.
- (x) Meaning of sustainable agriculture.
- (xi) Need for institutional sources of rural credit in India.
- (xii) Define subsistence agriculture.
- (xiii) Any *two* causes for inefficiency in the system of agricultural marketing in India.
- (xiv) Rural indebtedness.
- (xv) Working of Buffer Stock System. 10×2=20

Unit-I

2. Discuss the Borrower's credit risks along with their coping mechanism. 7½+7½
3. Write a detailed note on different sources of rural credit market in India. 15

Unit-II

4. What do you mean by Farmer's co-operatives ?
Explain the problems and prospects of such co-operatives with developing countries like India. 5,5,5
5. What are the causes of instability in agriculture ?
Suggest different measures to deal with the problem of instability. 7½, 7½

Unit-III

6. Discuss the major threats to food security in developing countries. Explain various food assistance programmes to deal with it. 5,10
7. Explain the main features of international trade. What changes have occurred in this trade after setting up of World Trade Organisation ? 15

Unit-IV

8. Give an account of opportunities and challenges for Indian agriculture in the post-reform period. 15
9. Explain the objectives and features of National Agricultural Policy. 15

हिन्दी माध्यम

नोट :- प्रश्न नं. 1 (अनिवार्य) सहित कुल पाँच प्रश्न कीजिए।

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न का उत्तर दीजिए।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों के प्रत्येक उत्तर 25-30 शब्दों में दीजिए :

- (i) कृषि की दो वित्तीय विशेषताएँ।
- (ii) कृषि-व्यापार का अर्थ।
- (iii) विपणन क्षमता की परिभाषा दीजिए।
- (iv) बाजार सीमा।
- (v) वस्तु विकल्प बाजार से आप क्या समझते हैं ?
- (vi) कृषि विपणन में ऊर्ध्वाधर बाजार सम्बन्धों की परिभाषा दीजिए।
- (vii) खाद्य असुरक्षा की परिभाषा दीजिए।
- (viii) कीमत तथा आय अस्थायित्व में अन्तर बताइए।
- (ix) बारहवीं योजना के दौरान कृषि विकास के लिए रणनीति।
- (x) सतत कृषि का अर्थ।
- (xi) भारत में ग्रामीण साख के संस्थागत स्रोतों के लिए आवश्यकता।

(xii) जीवन निर्वाह कृषि की परिभाषा दीजिए।

(xiii) भारत में कृषि विपणन की पद्धति में अक्षमता के कोई दो कारण।

(xiv) ग्रामीण ऋणग्रस्तता।

(xv) बफर स्टॉक पद्धति की कार्यप्रणाली

10×2=20

इकाई—I

2. खरीददारों के साथ जोखिमों का वर्णन उनकी कॉपिंग यांत्रिकी सहित कीजिए। 7½, 7½
3. भारत में ग्रामीण साथ बाजार के विभिन्न स्रोतों पर एक विस्तृत नोट लिखिए। 15

इकाई—II

4. कृषक सहकारिता से आप क्या समझते हैं ? भारत जैसे देशों के विकास में इस प्रकार की सहकारिता की समस्याओं तथा संभावनाओं का वर्णन कीजिए। 5, 5, 5
5. कृषि में अस्थायित्वता के क्या कारण हैं ? अस्थायित्वता की समस्या दूर करने के विभिन्न उपायों का वर्णन कीजिए। 7½, 7½

इकाई—III

6. विकासशील देशों में खाद्य सुरक्षा के प्रमुख खतरों का वर्णन कीजिए। इसके लिए विभिन्न खाद्य सहायक योजनाओं की व्याख्या कीजिए। 5, 10

7. अन्तर्राष्ट्रीय व्यापार की प्रमुख विशेषताएँ बताइए। विश्व व्यापार संगठन की स्थापना के बाद इस व्यापार में होने वाले परिवर्तन कौन-कौनसे हैं ? 15

इकाई-IV

8. सुधारोत्तर काल में भारतीय कृषि के लिए अवसरों तथा चुनौतियों का विवरण दीजिए। 15
9. राष्ट्रीय कृषि नीति के उद्देश्यों तथा लक्षणों का वर्णन कीजिए। 15

ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਧਿਅਮ

ਨੋਟ : ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ.1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਹਿਤ ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।

1. ਨਿਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੱਸ ਉੱਤੇ 25-30 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਦਿਓ:

- (1) ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵਿੱਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ। 10×2=20 .
- (2) ਖੇਤੀ ਵਪਾਰ ਦਾ ਅਰਥ।
- (3) ਕਾਬਲੀਅਤ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ।
- (4) ਬਾਜ਼ਾਰ ਸੀਮਾ।
- (5) ਵਸਤੂ ਵਿਕਲਪ ਬਾਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?
- (6) ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ ਚੱਕਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ।
- (7) ਖਾਦ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ।
- (8) ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਅਸਥਿਰਤਾ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਦੱਸੋ।
- (9) ਬਾਰਹਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਖੇਤੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਰਣਨੀਤੀ।
- (10) ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਯੋਗ ਖੇਤੀ ਦਾ ਅਰਥ।
- (11) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਸਾਖ ਦੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਰੋਤਾਂ ਲਈ ਲੋੜ।
- (12) ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਖੇਤੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ।
- (13) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਕੋਈ ਦੋ ਕਾਰਨ।
- (14) ਪੇਂਡੂ ਕਰਜ਼ਈ।
- (15) ਬਫਰ ਸਟਾਕ ਪੱਧਤੀ ਦੀ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ਇਕਾਈ-I

2. ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਾਖ ਜੋਖਿਮ ਦਾ ਵਰਣਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਪਿੰਗ ਯੰਤਰਿਕ ਸਹਿਤ ਕਰੋ । 7½, 7½
3. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਸਾਖ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸਰੋਤਾਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਨੋਟ ਲਿਖੋ। 15

ਇਕਾਈ-II

4. ਖੇਤੀ ਸਹਿਕਾਰਤਾ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ? ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਿਕਾਰਤਾ ਦੀ ਸਮਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । 5, 5, 5
5. ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਅਸਥਿਰਤਾ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ? ਅਸਥਿਰਤਾ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । 7½, 7½

ਇਕਾਈ-III

6. ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਦ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖਤਰਿਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਵਿਭਿੰਨ ਖਾਦ ਸਹਾਇਕ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 5, 10
7. ਅੰਤਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਪਾਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੱਸੋ। ਵਿਸ਼ਵ ਵਪਾਰ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਸ ਵਪਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਿਹੜੀ-ਕਿਹੜੀ ਹੈ? 15

ਇਕਾਈ-IV

8. ਸੁਧਾਰ ਕਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਮੋਕਿਆਂ ਅਤੇ ਚਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਟੀਕਾ ਕਰੋ । 15
9. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਲੱਛਣਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । 15